

GEOGRAAFIA RIIGIEKSAM 2005

Info eksamite kohta www.ekk.edu.ee

30. mai kell 11.00

EESMÄRGID:

- hinnata riiklikus õppekavas määratud õpitulemuste saavutatust geograafias;
- saada ülevaade õppimise ja õpetamise tulemuslikkusest koolis;
- suunata eksami sisu ja vormi kaudu õppeprotsessi;
- võimaldada koolil ennast objektiivsemalt hinnata ning teistega võrrelda;
- võimaldada õpilastel saada objektiivsem pilt oma õpitulemustest;
- tagada gümnaasiumilõpetajate eksamihinnete võrreldavus;
- ühitada gümnaasiumi lõpueksamid kutseõppeasutuse, rakenduskõrgkooli ja ülikooli sisseastumiseksamitega.

KORRALDUS:

Geograafia riigieksam toimub **30. mail 2005. a.**

Eksamitöö kirjutamiseks on **aega 180 minutit**.

Eksamitöö on A4 formaadis ja köidetud vihikuks.

Eksamil vajalikud vahendid: sinine või must pastapliiats/sulepea, joonlaud, harilik pliiats jooniste tegemiseks.

Lubatud ei ole: kasutada korrektorit, kirjutada vastuseid hariliku pliiatsiga, lisapaberit, atlant, jm lisamaterjale. *Juhul, kui õpilane soovib töös teha parandusi, tuleb selgelt kriips peale tõmmata sellele sõnale või lõigule, mille hindamist ta ei soovi. Hindamiskomisjon ei loe ega hinda mustandipaberile kirjutatud.*

Mustandipaber on koos eksamitööga ja seetõttu lisapaberit kasutada ei ole lubatud.

Eksamil ei ole atlante ega muude lisamaterjalide kasutamine lubatud.

Kõik eksamitööd saadetakse hindamiseks Riiklikku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusesse, kus neid hindab selleks moodustatud hindamiskomisjon.

EKSAMI VORM JA TASE:

Geograafia riigieksam on kirjalik. Eksamitöö on ühes variandis. Iga küsimuse juurde on märgitud selle eest saadav maksimumpunktide arv.

Küsimused ja ülesanded hõlmavad järgmisi tasandeid:

- I Teadmine (mõisted, faktid, seaduspärasuste teadmine).
- II Mõistmine/arusaamine (kirjeldamine, interpreteerimine, seletamine, ümbersõnastamine).
- III Teadmiste rakendamine (kasutamine uues situatsioonis, prognoosimine).
- IV Analüüs ja süntees (seoste näitamine, faktide ja seaduspärasuste ühendamine, eristamine, rühmitamine, võrdlemine, hüpoteeside esitamine).
- V Hinnangu andmine (otsuste tegemine, järeldamine).

Eksamitöö koostamisel lähtutakse põhimõttest, et ca 50% saadavatest punktidest peegeldavad teadmiste ja mõistmise tasandil omandatud ja ca 50% punktidest teadmiste rakendamise, analüüsi, sünteesi ning otsuste tegemise tasandil omandatud.

TEMAATIKA:

Eksamitöö koostamise aluseks on "Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava". Eksamitöö ülesanded lähtuvad geograafia ainekavas toodud nõuetest õpitulemustele gümnaasiumiastmes. Riigieksami ülesanded koostatakse kõikide antud ainet õppivate õpilaste jaoks ühise õppesisu (kohustuslike kursuste) põhjal. Vastavalt ainekava kursustele jaotuvad ülesanded eksamitöös järgmiselt, 1/3 võimalikest saadavatest punktidest kajastab üldmaateaduses omandatud ja 2/3 võimalikest saadavatest punktidest maailma ühiskonnageograafias omandatud.

ÕPILASED PEAVAD EKSAMIL TEADMA JA OSKAMA JÄRGMIST:

1. oskab kasutada kaarte, tabeleid, graafikuid, diagramme, jooniseid, pilte ja tekste informatsiooni leidmiseks, seoste analüüsiks, üldistuste ja järelduste tegemiseks;
2. oskab iseloomustada Maa sfääre (atmosfäär, hüdrofäär, litosfäär, pedosfäär, biosfäär) kui süsteeme ja tuua näiteid nende vahelistest seostest;
3. teab Maa siseehitust (sise- ja välistuum, vahevöö, astenosfäär, maakoort, litosfäär) ning oskab võrrelda mandri- ja ookeanilist maakoort;

4. oskab iseloomustada laamade liikumist ja selgitada laamade liikumisega seotud geoloogilisi protsesse: vulkanism, maavärinad, kurrutused, murrangud, kivimite teke;
5. oskab võrrelda geoloogilisi protsesse laamade erinevatel servaaladel: ookeaniliste laamade eemaldumine, ookeanilise ja mandrilise laama pörkumine, kahe mandrilise laama pörkumine;
6. teab vulkaanide tekkepõhjusi, levikut ning liigitamist kuju (kiht- ja kilpvulkaan) ja purske iseloomu järgi (aktiivsed ja kustunud vulkaanid);
7. teab maavärinate tekkepõhjusi, levikut ja nende tugevuse mõõtmist Richteri skaala abil;
8. teab maavärinate ja vulkaanipursetega kaasnevaid nähtusi ning nende mõju keskkonnale, inimesele ja majandustegevusele;
9. teab kivimite liigitamist tekke järgi ja oskab selgitada kivimiteringet;
10. oskab analüüsida maavarade kaevandamisega kaasnevaid sotsiaalseid ja keskkonnaprobleeme;
11. teab maalihete tekkepõhjusi ja võimalikke tagajärgi;
12. teab, millistes keskkonnatingimustes on ülekaalus keemiline ja millistes füüsikaline murenemine, teab murenemise tähtsust looduses ja mõju inimtegevusele;
13. teab mullatekkektureid: lähtekivim, kliima, reljeef, veerežiim, taimeestik, loomastik, mulla vanus, inimtegevus ja oskab selgitada mulla kujunemist nende mõjul;
14. oskab kirjeldada peamisi mullas toimuvaid protsesse: leetumine, kamardumine, gleistumine, sooldumine ja teab millistes tingimustes need protsessid toimuvad;
15. teab mullaviljakuse vähenemist ja mulla hävimist põhjustavaid tegureid ja oskab tuua näiteid mulla kaitsmise võimalustest;
16. oskab etteantud skeemi abil selgitada Maa kiirgusbilanssi;
17. oskab selgitada üldist õhuringlust;
18. oskab selgitada õhu liikumist tsüklonis ja antitsüklonis ning tsüklonitega/antitsüklonitega kaasnevaid ilmastikunähtusi;
19. teab kliimat kujundavaid tegureid, oskab temaatiliste kaartide ja kliimadiagrammide abil analüüsida ja põhjendada etteantud koha kliimat;
20. oskab analüüsida kliima mõju teistele looduskomponentidele ja inimtegevusele;
21. teab kasvahooneefekti, happesademetega, osoonikihi hõrenemise ja sudu tekkepõhjusi ning mõju keskkonnale, oskab tuua näiteid inimtegevuse mõjust atmosfääri koostisele;
22. oskab analüüsida jõgede äravoolu mõjutavaid tegureid, veedefitsiidi ja üleujutuste võimalikke tagajärgi ning majanduslikke kahjusid;
23. oskab selgitada seoseid jõe langu, voolukiiruse ning vee kulutava, transportiva ja kuhjava tegevuse vahel;
24. oskab selgitada vooluvee osa pinnamoe kujunemisel: lammi ja settetasandiku tekkimine;
25. oskab selgitada lainetuse tegevust järsk- ja laugrannikutel, oskab tuua näiteid inimtegevuse mõjust rannaprotsessidele;
26. oskab selgitada põhjavee kujunemist ja infiltratsiooni mõjutavaid tegureid;
27. oskab tuua näiteid põhjavee alanemise ja reostumise põhjustest ning tagajärgedest;
28. teab maailmamere reostumise põhjusi ja oskab analüüsida selle mõju vee-elustikule, inimesele, majandustegevusele ja keskkonnale; oskab põhjendada maailmamere kaitse vajalikkust;
29. oskab tuua näiteid ja analüüsida looduse ja ühiskonna vastasmõjusid kohalikul, regionaalsel ja globaalsel tasandil;
30. oskab põhjendada ühiskonna jätkusuutliku ja säästva arengu vajadust.
31. oskab üldjoontes iseloomustada agraar-, industriaal- ja infoühiskonda;
32. teab riikide arengutaset iseloomustavaid näitajaid, oskab riike võrrelda arengutaseme näitajate põhjal ja analüüsida erineva arengutaseme põhjusi,
33. teab maailma jagunemist arenenud ja arengumaadeks/Põhjaks ja Lõunaks;
34. Oskab kaartide ja statistiliste andmete abil iseloomustada ja võrrelda riike, sealhulgas Eesti;
35. teab maailma rahvaarvu kasvu põhjusi ja selle tagajärgi;
36. oskab temaatiliste kaartide ja statistiliste andmete abil võrrelda rahvaarvu muutusi erinevates regioonides ja analüüsida muutuste põhjusi. Oskab selgitada sündimuse ja suremuse erinevust arenenud ja arengumaades ning välja tuua erinevuste peamisi põhjusi;
37. oskab selgitada demograafilise ülemineku teooriat ja iseloomustada etappide kõige olulisemaid tunnuseid. Oskab analüüsida rahvastikupüramiidi;
38. oskab selgitada rahvastikupoliitika vajalikkust ja tuua näiteid;
39. teab tänapäeva rahvusvaheliste rännete peamisi põhjusi ja suundi;
40. oskab analüüsida suuremate rännetega kaasnevaid probleeme nii lähte- kui siirdemaale;
41. oskab kaardi abil iseloomustada rahvastiku paiknemist mõnes etteantud piirkonnas ja selgitada taolist paiknemist mõjutanud tegureid;
42. teab üldjoontes linnastumise kulgu ja erinevusi arenenud ja arengumaades;
43. oskab tuua näiteid ülelinnastumisega kaasnevatest sotsiaalsetest- ja keskkonnaprobleemidest;

44. oskab iseloomustada rahvusvaheliste firmade osa kaasaegses maailmamajanduses ja tuua näiteid rahvusvahelistest firmadest;
 45. teab peamisi majandusorganisatsioone (WTO, Maailmapank, EL, NAFTA, ASEAN, OPEC) ja nende rolli maailmamajanduses;
 46. oskab selgitada globaliseerumise olemust ja tuua näiteid selle mõjust arenenud ja arengumaadele;
 47. oskab analüüsida looduslike ja majanduslike tegurite mõju põllumajandusele;
 48. oskab iseloomustada põllumajandusliku tootmise vorme: segatalu, spetsialiseeritud suurtalu, ekstensiivne teraviljatalu, rantšo, uusistandus, loomavabrik ja teab nende levikut;
 49. teab oluliste kultuurtaimede: nisu, mais, riis, kohv, tee ja suhkruroog peamisi kasvatuspiirkondi;
 50. oskab etteantud infoallikate abil iseloomustada põllumajanduse looduslikke arengueeldusi ning põllumajanduse ja toiduainetööstuse arengut erinevates riikides;
 51. teab maailma toiduprobleemide tekkepõhjusi ning esinemispiirkondi;
 52. oskab tuua näiteid põllumajandusega kaasnevatest keskkonnaprobleemidest;
 53. teab maailma tähtsamaid kalapüügipiirkondi ja oskab põhjendada nende kalarikkust;
 54. oskab iseloomustada kalanduse vorme: rannikupüük, ookeanipüük, kalakasvatus ja tuua näiteid riikidest, kus need vormid on tüüpilised;
 55. oskab iseloomustada muutusi maailma kalanduses ning selgitada muutuste peamisi põhjusi; teab suuremate püügimahtudega riike;
 56. oskab selgitada kalavarude vähenemise põhjusi ja tuua näiteid kalandusega seotud keskkonnaprobleemidest;
 57. oskab üldjoontes iseloomustada maailma metsatüpe (parasvöötme okas- ja lehtmetsad, kuiva lähistroopika metsad, niiske lähistroopika metsad, ekvatoriaalsed vihmametsad);
 58. teab metsade majandamise põhimõtteid ning oskab iseloomustada arenenud ja arengumaade metsamajandust ja metsatööstust;
 59. oskab selgitada metsamajanduse ja metsatööstuse arendamise regionaalseid võimalusi;
 60. oskab selgitada metsamajandusega ja metsatööstusega seotud keskkonnaprobleeme;
 61. teab erinevaid energiaressursse ning oskab selgitada nende kasutamise eeliseid ja puudusi, sealhulgas keskkonnaprobleeme;
 62. oskab analüüsida muutusi maailma energiamajanduses;
 63. teab maailma tähtsamaid energiavarade (nafta, maagaas, kivisüsi) kaevandamis/ammutamis- ja töötlemispiirkondi;
 64. oskab etteantud infoallikate abil iseloomustada ja analüüsida riigi energiaressursse ja nende kasutamist;
 65. teab peamiste metallimaakide (rauamaak ja boksit) tähtsamaid kaevandamis- ja töötlemispiirkondi;
 66. teab alumiiniumi- ja rauametallurgia ettevõtete paigutust mõjutavaid tegureid;
 67. oskab iseloomustada kaasaegse metallurgia ja masinatööstuse arengutendentse ja paigutusnihkkeid;
 68. oskab selgitada tootmiskorralduse muutusi autotööstuses ja selle mõju autotööstuse globaliseerumisele;
 69. teab tekstiili- ja rõivatööstuse paigutust mõjutavaid tegureid;
 70. teab kõrgtehnoloogiliste ettevõtete ja teadusparkide paigutust mõjutavaid tegureid;
 71. oskab analüüsida erinevate veondusliikide eeliseid ja puudusi ning transpordi mõju teistele majandusharudele;
 72. oskab temaatiliste kaartide abil iseloomustada etteantud riigi transpordigeograafilist asendit;
 73. teab maailma peamisi kaubanduslikke veosuundi;
 74. oskab tuua näiteid side arengust ja selle mõjust maailmamajandusele;
 75. teab teenuste liigitamist ja teenuste osatähtsuse kasvu põhjusi;
 76. teab puhkemajanduse arengutendentse ja seoseid teiste majandussektoritega;
 77. oskab etteantud infoallikate abil analüüsida riigi/regiooni turismimajanduse arengueeldusi;
 78. oskab tuua näiteid maailma tuntumatest turismiapiirkondadest ning analüüsida turismi mõju massiliselt külastatavatele piirkondadele.
 79. teab järgmisi geograafilisi objekte ja oskab need märkida kontuurkaardile:
- MERED JA LAHED: Läänemeri, Põhjameri, Barentsi meri, Vahemeri, Must meri, Punane meri, Kariibi meri, Jaapani meri, Mehhiko laht, Guinea laht, Pärsia laht, Hudsoni laht;
- KANALID: Panama, Suessi, Kieli;
- VÄINAD: Taani väinad, Inglise kanal e. La Manche, Gibraltar, Bosporus, Dardanellid, Beringi, Magalhaesi;
- SAARED JA SAARESTIKUD: Suurbritannia, Iiri, Island, Kreeta, Küpros, Sitsiilia, Sardiinia, Korsika, Gröönimaa, Kuuba, Madagaskar, Sri Lanka, Sumatra, Jaava, Kalimantan, Uus-Guinea, Jaapan, Uus-Meremaa;
- POOLSAARED: Skandinaavia, Jüüti, Apenniini, Pürenee, Araabia, Hindustani, Indo-Hiina, Korea, Labradori;
- MÄESTIKUD: Skandinaavia, Alpid, Apenniinid, Püreneed, Uural, Kaukasus, Himaalaja, Kordiljeerid, Apalatsid, Andid, Kaljumäestik, Suur Veelahkmeahelik, Atlas;
- MÄGISMAAD: Tiibet, Brasiilia, Etioopia;
- TASANDIKUD: Ida-Euroopa lauskmaa, Lääne-Siberi lauskmaa, Induse madalik, Gangese madalik, Kaspia alamik, Suur-Hiina tasandik, Mississippi madalik, Suurtasandik, Kesktasandik, Amazonase madalik, Kesk-Siberi kiltmaa, Mehhiko kiltmaa, Ida-Aafrika kiltmaa, Sahara kiltmaa;

JÕED: Rein, Doonau, Volga, Jangtse, Huanghe, Indus, Ganges, Mississippi, Amazonas, Niilus, Kongo;
JÄRVED: Saimaa järvistu, Vänern, Laadoga, Kaspia, Araal, Baikali, Suur Järvistu, Victoria, Tanganjika;
RIIGID: kõik Euroopa riigid ja pealinnad;
Aasias: Türgi, Jaapan, Hiina, Venemaa, Mongoolia, India, Bangladesh, Indoneesia, Tai, Pakistan, Afganistan, Iraan, Iraak, Saudi-Araabia, Iisrael;
Ameerikas: Kanada, USA, Mehhiko, Brasiilia, Argentina, Tšiili, Peruu, Boliivia;
Aafrikas: Egiptus, Liibüa, Alžeeria, Maroko, Sudaan, Tansaania, Kenya, Kongo DV, LAV.

NÕUANDEID EKSAMIKS ETTEVALMISTUMISEL

1) Eksami eduka sooritamise esmaseks eelduseks on pidev süsteemne ja mõtestatud õppetöö.
2) Enne eksamit tuleb kindlasti läbi vaadata ja läbi mõelda kõik eelpool toodud 79 kordamisteemat.
3) Oluline on arendada järgmisi oskusi: erinevatel infoallikatel (kaardid, joonised, tabelid, diagrammid, pildid, tekst jms) esitatud info analüüsimine, seoste leidmine, järelduste, üldistuste ja otsustuste tegemine; geograafia mõistete kasutamine, seaduspärasuste tundmine; geograafiateadmiste rakendamine; võrdlemine; teabe õigsuse hindamine; prognooside ja hüpoteeside esitamine.

Selleks, et nimetatud oskusi arendada, on soovitatav lahendada 2003. ja 2004. a. riigieksami ülesandeid. Nimetatud ülesandeid lahendades peate aga arvestama sellega, et need ei kata kogu eksami temaatikat, vaid annavad võimaluse eksamil nõutavaid oskusi harjutada.

EKSAMITÖÖ KIRJUTAMISE AJAL ON OLULINE JÄLGIDA JÄRGMIST:

1) Eksamiküsimusi ja tööjuhiseid tuleb lugeda väga tähelepanelikult.

Kõigepealt tuleb endale rahulikult ja täpselt selgeks teha, mida ülesandega Teie käest küsitakse. Seejärel, enne kirjutama asumist, tuleb vastus hoolikalt läbi mõelda. Kui küsimus või ülesanne eeldab pikemat vastust ja Te ei ole päris kindel, kuidas vastust sõnastada, siis kasutage vastuse kirja panemiseks kõigepealt mustandipaberit. Kui olete mustandi põhjal veendunud, et jätate oma vastuse juurde, siis kirjutage see töösse ümber. Kuna eksamitöö on võrdlemisi mahukas, siis ei ole aja kokkuhoiu mõttes otstarbekas kõiki vastuseid mustandisse kirjutada, vaid ainult need, milles kahtlete, või mis eeldavad pikema ja keerukama vastuse sõnastamist.

2) Kõik eksamitöö ülesannete vastused tuleb sõnastada konkreetselt ja küsimusest lähtuvalt.

Väga oluline on jälgida ja arvestada ülesande töökäsus sisalduvat tegusõna: nimetage, põhjendage, selgitage, iseloomustage, seostage, analüüsige, tooge näide vms, ning sellest tulenevalt oma vastus läbi mõelda ja kirja panna.

3) Väga tähtis on jälgida ka seda, kui palju Teile vastamiseks ruumi on antud.

Kui vastuse kohale on trükitud rida või kaks punktiiri, siis on selge, et ühe- või kahesõnalisest vastusest ei piisa, vaid kirja tuleb panna lause või kaks.

4) Geograafia riigieksami töös on alati ülesandeid, mis eeldavad analüüsi, selgitust või näidete esitamist.

Neile ülesannetele vastates ei ole tarvis karta, et hindamiskomisjon ootab üht ja ainuõiget vastusevarianti. Need ülesanded annavad õpilasele küllaltki vaba võimaluse vastata just selle näite või vaatenurga kaudu, mida vastaja kõige paremini teab.

5) Eksamitöös ei tohi olla ülekirjutamist.

See tähendab, et esmalt kirjutatakse hariliku pliiatsiga ja seejärel pasta või tindiga üle. Sel moel kirjutatud vastuseid on väga raske lugeda ja nende hindamisel võib tekkida probleeme. Seetõttu ülekirjutatud vastuseid ei hinnata.

6) Riigieksamitöö tuleb kirjutada iseseisvalt, ilma kõrvalist abi kasutamata.

Kui riigieksamitööde hindamiskomisjon tuvastab kõrvalise abi kasutamise või mahakirjutamise, loeb ta riigieksamitöö mittesooritatuks ning riigieksami tulemuseks märgitakse riigieksamitunnistusele 0 punkti.

SOOVITATAVAD ÕPPEMATERJALID

MAAILMA ÜHISKONNAGEOGRAAFIA

1) Mare Ainsaar, Heli Müristaja, Allan Nõmmik, Garri Raagmaa, Jüri Roosaare, Rait Roosve, Vaike Rootsmaa, Ene Saar. *Maailma ühiskonnageograafia gümnaasiumile*. Eesti Loodusfoto, 2003.

2) Ülle Liiber, Vaike Rootsmaa, Ene Saar, Maia Uiho. *Maailma ühiskonnageograafia töövihik gümnaasiumile*. Eesti Loodusfoto, 2003.

3) Sulev Mäeltsemees. *Maailma ühiskonnageograafia gümnaasiumile* 1.osa. AS BIT, 2003.

4) Sulev Mäeltsemees. *Maailma ühiskonnageograafia gümnaasiumile* 2.osa. AS BIT, 2003.

ÜLDMAATEADUS

5) Tiit Hang, Jaak Jaagus, Arvo Järvet, Arno Kanal, Juho Kirs, Ülo Mander, Tõnu Oja, Ivar Puura, Jüri Roosaare. *Üldmaateadus gümnaasiumile*. Eesti Loodusfoto, 2004.

6) Ülle Liiber, Vaike Rootsmaa, Ene Saar, Arvo Järvet, Maia Uiho. *Üldmaateadus gümnaasiumile. Töövihik*. Eesti Loodusfoto, 2004.

7) Margus Harak, Jaan Jõgi, Are Kont, Liisa-Kai Pihlak, Jaan-Mati Punning, Urve Ratas, Reimo Rivis. *Üldmaateadus gümnaasiumile*. AS BIT, 2003.

8) Sirje Viita. *Üldmaateadus. Töövihik gümnaasiumile. AS BIT, 2004.*

ATLASED

9) *Kooliatlas*. Otava, Keuruu, Soome 1995.

10) *Maailmaatlas 2003*. Jana Seta, Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2003.

11) *Eesti atlas*. Koostaja Raivo Aunap. Avita, TÜGI, 2004.

LISAMATERJALID

12) Lea Koppel. *Eksaminandile geograafia riigieksamist 2004*. Argo, 2004.